

УДК 364-786:005.336.4(045)

[https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-12\(26\)-549-562](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-12(26)-549-562)

Онипченко Оксана Ігорівна доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної роботи, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, пров. Руставели, 7, м. Харків, 61000, тел.: (057) 732-87-33, <https://orcid.org/0000-0002-5682-7897>

Сургова Світлана Юріївна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи управління і педагогіки, Чорноморський національний університет імені Петра Могили, вул. 68 Десантників, 10, м. Миколаїв, 54003, тел.: (093) 251-86-39, <https://orcid.org/0000-0002-3840-2924>

Білозерова Маріанна Вікторівна доктор філософії в галузі соціальної роботи, викладач кафедри соціальної роботи, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, пров. Руставели, 7, м. Харків, 61000, тел.: (099) 308-30-90, <https://orcid.org/0000-0002-3489-9662>

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО СОЦІАЛЬНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглянуто досвід підготовки майбутніх соціальних працівників до соціальної профілактики торгівлі людьми у ЗВО. На основі здійсненого наукового пошуку та з урахуванням аналізу понять «торгівля людьми», «соціальна профілактика» визначено, що соціальна профілактика торгівлі людьми – це один із напрямів соціально-педагогічної діяльності, що спрямований на нейтралізацію чинників, факторів і мінімізацію ризиків потрапляння у ситуацію торгівлі людьми; самозахист прав людини та реалізацію соціальної політики держави для вирішення та попередження проблеми торгівлі людьми; формування моделі відповідальної поведінки через підвищення рівня інформаційної обізнаності й особистої відповідальності людини за своє життя.

Відповідно до Закону України «Про протидію торгівлі людьми» Міністерство освіти і науки України, органи управління освітою, заклади освіти, особливо у період військової агресії, мають впроваджувати в освітній процес заходи щодо підвищення рівня обізнаності здобувачів освітніх послуг та їх батьків з питань запобігання торгівлі людьми [1].

Необхідною складовою підготовки фахівців до здійснення практичної професійної діяльності як фахівців, що працюють з постраждалими від торгівлі людьми є викладання освітнього компонента «Протидія торгівлі людьми». Він дає змогу здобувачам вищої освіти засвоїти знання, уміння та навички щодо особливостей явища торгівлі людьми, заходів протидії йому, а також щодо наявних підходів практичної соціальної роботи з особами, які постраждали від торгівлі людьми. Використано інноваційні розвивальні форми, методи та засоби підготовки майбутніх соціальних працівників до соціальної профілактики торгівлі людьми, що забезпечуються відповідними умовами та реалізуються через зміст профілактичної роботи відповідно до видів профілактики – первинної, вторинної чи третинної, що дозволяє розглядати наявні проблеми з різних боків.

Ключові слова: соціальна робота, протидія торгівлі людьми, соціальна профілактика торгівлі людьми, підготовка майбутніх соціальних працівників.

Onypchenko Oksana Ihorivna Doctor of Pedagogy, Professor, Professor of the Department of Social Work, Municipal establishment «Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy» of the Kharkiv Regional Council, Rustavely St., 7, Kharkiv, 61000, tel.: (057) 732-87-33, <https://orcid.org/0000-0002-5682-7897>

Surgova Svitlana Yuryivna PhD in Pedagogy, Associate Professor, Associate Professor at Social Work Management and Pedagogy Department, Petro Mohyla Black Sea National University, 68 Desantnikiv St.,10, Mykolaiv, 54003, tel.:(093) 251-86-39, <https://orcid.org/0000-0002-3840-2924>

Bilozeroва Marianna Victorivna PhD, lecturer of the Department of Social Work, Municipal establishment «Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy» of the Kharkiv Regional Council, Rustavely St., 7, Kharkiv, 61000, tel.: (099) 308-30-90, <https://orcid.org/0000-0002-3489-9662>

TRAINING OF FUTURE SOCIAL WORKERS FOR SOCIAL PREVENTION OF HUMAN TRAFFICKING IN INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION

Abstract. The article examines the experience of training future social workers for social prevention of human trafficking in institutions of higher education. On the basis of the carried out scientific search and taking into account the analysis of the concepts of "human trafficking", "social prevention" it was determined that social prevention of human trafficking is one of the directions of socio-pedagogical activity aimed at: neutralizing factors, factors and minimizing the

risks of getting into the situation human trafficking; self-defense of human rights and the implementation of the social policy of the state to solve and prevent the problem of human trafficking; formation of a model of responsible behavior through increasing the level of information awareness and personal responsibility of a person for his life and the life of his surroundings.

In accordance with the Law of Ukraine «On combating human trafficking», the Ministry of Education and Science of Ukraine, education management bodies, educational institutions, especially during the period of military aggression, must introduce into the educational process measures to increase the level of awareness of the recipients of educational services and their parents on issues of prevention human trafficking [1].

Teaching the educational component "Combating Human Trafficking" is a necessary component of the training of specialists to carry out practical professional activities as specialists working with victims of human trafficking. It enables students of higher education to acquire knowledge, skills and abilities regarding the peculiarities of the phenomenon of human trafficking, the possibilities of combating it, as well as the available approaches of practical social work with persons affected by human trafficking. Innovative active development forms, methods and means of training future social workers for the social prevention of human trafficking are used, provided with appropriate conditions and implemented through the content of preventive work in accordance with the types of prevention - primary, secondary or tertiary, which allows considering the real problems from different angles.

Keywords: Social Work, combating human trafficking, social prevention of human trafficking, training of future social workers.

Постановка проблеми. Повномасштабна війна, значне збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб, які були змушені покинути Україну, рятуючись за кордоном та у безпечних місцях України, економічна, гуманітарна кризи, зростання рівня безробіття – усі ці фактори сприяють зростанню кількості злочинів торгівлі людьми. При цьому відповідно оновлюється та удосконалюється характер професійних вимог до будь-якого фахівця, оскільки він перебуває у стані постійної готовності до саморозвитку, підвищення рівня професійної освіти, обізнаності в інноваційних процесах.

Особливістю професії соціального працівника є його постійна взаємодія із представниками різних соціально вразливих категорій населення. У кожній ситуації соціальний працівник залучає той комплекс професійних компетентностей, який відповідає певній категорії отримувачів соціальних послуг. З огляду на це, спектр його професійних якостей значно розширюється, тому значної актуальності набуває потреба у підвищенні рівня компетентності майбутніх соціальних працівників, які повинні мати ґрунтовну

теоретичну та практичну підготовку, володіти різними технологіями соціально-педагогічної роботи, що зумовлює необхідність набуття знань про сутність явища торгівлі людьми, про способи втягнення та форми експлуатації, причини розповсюдження, масштаби та наслідки, ознайомлення з процесом ідентифікації осіб, постраждалих від торгівлі людьми, з особливостями надання відповідної допомоги. Тому вважаємо, що підготовка майбутніх соціальних працівників до здійснення соціальної профілактики торгівлі людьми є актуальною проблемою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-прикладні ідеї щодо розв'язання проблеми торгівлі людьми у своїх працях вивчали сучасні дослідники в контексті: правового забезпечення протидії торгівлі людьми/ дітьми О. Бандурка, Н. Карпачова, Л. Ковальчук, К. Левченко, Б. Лизогуб; соціально-педагогічної діяльності Л. Міщик, Ж. Петрочко, Л. Романовська, С. Харченко; змісту соціальної профілактики О. Безпалько, Р. Вайнола, Т. Журавель, І. Зверева, А. Капська, В. Оржеховська, Л. Данильчук; соціально-педагогічної профілактики торгівлі дітьми та жорстокого поводження з дітьми Л. Ковальчук, І. Козубовська, О. Пріступа, І. Трубавіна; формування компетентності соціального педагога П. Гусак, І. Ковчина, В. Поліщук; загальні положення: протидії торгівлі людьми Н. Аніщук, В. Іващенко, К. Левченко, Б. Лизогуб, А. Орлеан, підготовка соціальних працівників О. Кочерга, К. Левківський, Е. Мручківська, Н. Пахом'юк, Т. Хлівнюк.

Зважаючи на значну кількість робіт, присвячених окресленій проблемі, все ще має місце її недостатня розробленість щодо питань підготовки фахівців до соціально-педагогічної та профілактичної роботи з протидії торгівлі людьми.

Мета статті – розкрити зміст та особливості підготовки майбутніх соціальних працівників до соціальної профілактики торгівлі людьми у ЗВО.

Виклад основного матеріалу. Попри значне розмаїття наукових поглядів і концептуальних підходів до розв'язання проблеми підготовки майбутніх соціальних працівників, спостерігається певна невизначеність методологічних основ стосовно освітніх компонентів, до яких ми можемо віднести й компонент «Протидія торгівлі людьми», в рамках якого вивчається соціальна профілактика цього явища. Спробуємо розкрити особливості змісту освіти та підготовки компетентного конкурентоспроможного фахівця, розглянути стандарти соціальної роботи, сучасні вимоги до підготовки здобувачів за спеціальністю 231 Соціальна робота, проаналізувати нормативно-правові документи, освітні програми.

Дослідження тенденції розвитку освіти в Європі та Україні, зокрема підготовки фахівців соціальної сфери, зосереджені на упровадженні в соціально-педагогічну практику компетентнісно зорієнтованої освіти, яка сприяє набуттю здобувачами освіти життєво важливих компетентностей.

Цьому сприяє чинний Закон України «Про освіту», Закон України «Про вищу освіту», які передбачають правове регулювання упровадження міжнародних освітніх стандартів вищої освіти, де говориться зокрема і про розвиток професійної компетентності як здатності особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, уміння, погляди, результати навчання, які особа здатна продемонструвати після опанування освітньою програмою [2]. Сучасні нововведення сприяють забезпеченню оптимального рівня кваліфікації майбутнього соціального працівника, необхідного для ефективної соціальної роботи відповідно до потреб різних груп клієнтів.

Чітко визначені за європейськими стандартами (Європейська рамка кваліфікацій, Глобальні стандарти підготовки соціальних працівників, Класифікатор європейських навичок, умінь, кваліфікації та професій) ключові компетентності фахівців із соціальної роботи зумовлюють необхідність систематизації та координації набутих знань та умінь, встановлення міждисциплінарних зв'язків як між освітніми компонентами різних циклів, так і між освітніми програмами різних рівнів вищої освіти зі спеціальності 231 Соціальна робота. Для успішної професійної діяльності у напрямі соціальної профілактики торгівлі людьми важливо уміти орієнтуватися в інформації з різних сфер та швидко реагувати на складні життєві ситуації, забезпечити міжвідомчу взаємодію у процедурі встановлення статусу особи, постраждалої від торгівлі людьми, що зумовлює потребу у підготовці майбутніх соціальних працівників за цим напрямом.

Підготовка майбутніх соціальних працівників до соціальної профілактики торгівлі людьми значною мірою розкривається через компетентності, які викладені у стандарті вищої освіти за спеціальністю 231 Соціальна робота [3], відображається у програмних результатах навчання й характеризується набуттям знань, умінь і навичок, спрямованих на ефективне забезпечення професійної діяльності. Особливої уваги в ході розкриття суті проблеми нашого дослідження заслуговує досвід, який вони отримують в ході вивчення нормативних (Превентивна та корекційна діяльність у соціальній сфері, Технології соціальної роботи, Актуальні проблеми соціальної роботи та соціальної педагогіки, Соціальна робота з різними групами клієнтів, Соціальна робота в різних сферах життєдіяльності) та вибіркового (Соціально-психологічна допомога особистості в ситуації життєвої кризи, Соціально-педагогічна робота щодо попередження насильства щодо різних категорій населення, Теорія і практика соціального супроводу сімей які опинилися в СЖО, Соціально-педагогічна та психологічна робота в умовах воєнного стану у закладах освіти, Соціально-педагогічна робота з ВПО, біженцями та мігрантами, Організація роботи з різними соціальними групами) освітніх

компонентів освітньої програми з підготовки здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти зі спеціальності 231 Соціальна робота КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» ХОР та Чорноморського національного університету імені Петра Могили. Також є ефективним проходження професійно-педагогічної практики з соціальної роботи (профілактично-попереджувальної), де здобувачі відпрацьовують базові поняття та технології соціальної роботи. Аналізуючи освітні програми закладів вищої освіти з підготовки здобувачів за спеціальністю 231 Соціальна робота можемо стверджувати, що такий вибір освітніх компонентів забезпечує реалізацію міждисциплінарних зв'язків та опанування знаннями з різних галузей наук, що сприяє набуттю досвіду здійснення соціальної профілактики торгівлі людьми майбутніми соціальними працівниками.

На виконання Наказу Міністерства соціальної політики сприяти впровадженню Програми навчання спеціалістів щодо надання допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми [4] було запропоновано для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, які навчаються за освітньою програмою спеціальності 231 Соціальна робота вибіркового освітнього компонента «Протидія торгівлі людьми», мета якого полягає в ознайомленні здобувачів із особливостями явища торгівлі людьми, методами протидії йому, діяльності з формування навичок проведення профілактичної роботи із протидії торгівлі людьми, індивідуальної роботи з постраждалими. Таким чином, вибіркового освітнього компонента «Протидія торгівлі людьми» є необхідною складовою підготовки соціальних працівників до здійснення практичної професійної діяльності як фахівців, що працюють з постраждалими від торгівлі людьми.

З метою наближення до вирішення зазначених вимог доцільно виконати аналіз наявних наукових підходів до розуміння сутності поняття «торгівля людьми» як соціально-небезпечного явища та здійснити уточнення сучасного змістовного наповнення цього поняття.

Різні аспекти торгівлі людьми досліджували учені: запобігання торгівлі людьми І. Трубавина, О. Удалова; інформаційно-просвітницька робота з протидії торгівлі людьми Н. Гусак, І. Романова, положення нормативно-правової бази Т. Семигіна, К. Левченко.

Термін «торгівля людьми» передбачає різні види та форми експлуатації людини, які наводяться як міжнародними нормативно-правовими документами, так і законодавством України. Кабінетом Міністрів України кожні п'ять років розробляється та затверджується Концепція Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми, метою якої визначено удосконалення механізму запобігання торгівлі людьми, підвищення ефективності виявлення

осіб, які вчиняють злочини, пов'язані із торгівлею людьми, а також забезпечення захисту прав осіб, які постраждали від торгівлі людьми, та надання їм допомоги [5].

Сутність поняття «торгівля людьми» визначає Закон України «Про протидію торгівлі людьми» [6], а саме торгівля людьми – це здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, у тому числі сексуальної, з використанням обману, шахрайства, шантажу, уразливого стану людини або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, з використанням службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи, що відповідно до ст. 149 КК України визнаються злочином і караються позбавленням волі на строк від 3 до 15 років [7].

Основними напрямками політики України у сфері протидії торгівлі людьми визначені: попередження, боротьба, надання допомоги та захисту, міжвідомча взаємодія. Існують певні групи людей, які піддаються найвищому ризику постраждати від цього злочину, тому ведення просвітницької та профілактичної роботи серед потенційних груп ризику є важливим завданням.

Подальше дослідження зумовлює необхідність на основі визначеного поняття «торгівля людьми» ґрунтовно проаналізувати такі аспекти проблеми підготовки майбутніх соціальних працівників до соціальної профілактики торгівлі людьми, як профілактика, соціальна профілактика, соціальна профілактика торгівлі людьми.

Перейдемо до дослідження дефініції «профілактика». Сутність поняття «профілактика» вивчалася такими науковцями як О. Безпалько, І. Богданова, Т. Журавель, Н. Заверико, І. Зверєва, О. Паскаль. Сам термін «профілактика» асоціюється із запланованим попередженням якоїсь несприятливої події, тобто з усуненням причин, здатних викликати ті або інші небажані наслідки. Профілактика повинна проводитися у формі запланованих дій, націлених головним чином на досягнення бажаного результату, але в той же час і на запобігання можливих негативних явищ.

В енциклопедії соціальної педагогіки І. Зверєвої зазначено, що соціальна профілактика – це один із напрямів реалізації соціальної політики, який здійснюється шляхом прийняття відповідного законодавства, економічними заходами, діяльністю установ освіти, охорони здоров'я, соціальної роботи, культури, правоохоронних органів, засобів масової інформації [8, С. 207]. Т. Алексеєнко соціальну профілактику визначає як систему, комплекс соціальних заходів, спрямованих на локалізацію, обмеження і попередження соціальних відхилень, негативних явищ у суспільстві [9, С. 377].

Отже, соціальну профілактику розглядають як своєчасно здійснений вплив на соціальний об'єкт з метою збереження його функціонального стану і попередження можливих негативних процесів його життєдіяльності. Слід особливо зазначити, що ефективність здійснення цього впливу переважно визначається професіоналізмом та компетентністю суб'єкта впливу та характером профілактичного застосування.

Перейдемо до розгляду сутності поняття «соціальна профілактика торгівлі людьми». Дослідниці Н. Романова і Н. Гусак стверджують [10, С. 88- 89]: профілактика торгівлі людьми може бути спрямована на викриття, локалізацію, попередження цього явища, обмеження, усунення умов та причин його існування. Л. Ковальчук визначає соціальну профілактику торгівлі дітьми як діяльність суб'єктів соціальної сфери з упровадження системи заходів, спрямованих на виявлення і попередження торгівлі дітьми шляхом забезпечення оптимальних умов, що сприяють мінімізації та подоланню руйнівного впливу на особистість [11].

Проведений науковий пошук з урахуванням аналізу понять «торгівля людьми», «соціальна профілактика» дав можливість визначити «соціальну профілактику торгівлі людьми» як один із напрямів соціально-педагогічної діяльності, що спрямований на: нейтралізацію чинників, факторів і мінімізацію ризиків потрапляння у ситуацію торгівлі людьми; самозахист прав людини та реалізацію соціальної політики держави для вирішення та попередження проблеми торгівлі людьми; формування моделі відповідальної поведінки через підвищення рівня інформаційної обізнаності й особистої відповідальності людини за своє життя і життя оточення [12, С. 145].

Як бачимо, у соціальній профілактиці торгівлі людьми особлива увага приділяється мінімізації ризиків потрапляння у проблемні ситуації, що залежить від компетентності фахівців, які здійснюють роботу з вразливими групами населення. Тому важливо здійснювати підготовку спеціалістів щодо надання допомоги особам, які можуть або постраждали від торгівлі людьми.

За умов воєнного стану в Україні, зростають вимоги до надання якісних соціальних послуг, що вимагає динамічності освітнього процесу. Тому постійно удосконалюються форми та методи, підвищуються вимоги до результатів навчання. Орієнтуючись на досліджені нами поняття «профілактика», «соціальна профілактика», «соціальна профілактика торгівлі людьми» та на основі аналізу освітніх програм з урахуванням специфіки підготовки майбутніх соціальних працівників у ЗВО, вважаємо за необхідне зупинитися на напрацюванні нових форм і методів підготовки конкурентоспроможних та висококваліфікованих соціальних працівників у здійсненні соціальної профілактики торгівлі людьми.

Одним з найважливіших напрямів діяльності, спрямованої на протидію торгівлі людьми, є ведення просвітницької та профілактичної роботи серед потенційної групи ризику. Досягнення мети профілактики торгівлі людьми забезпечується відповідними умовами та реалізується через зміст профілактичної роботи відповідно до видів профілактики – первинної, вторинної чи третинної.

У своїх дослідженнях, присвячених соціальній профілактиці торгівлі людьми, Л. Ковальчук, К. Левченко, І. Трубавина [13] зазначають:

первинна профілактика носить інформаційний характер з метою підвищення обізнаності населення та формування у свідомості неприйняття торгівлі людьми, осуду цього явища, позитивної мотивації до запобігання йому. Цільовою групою первинної профілактики є все населення країни;

вторинна профілактика передбачає комплекс послуг, спрямованих на роботу з особами групи ризику для зниження ступеня їх вразливості потрапляння в ситуації торгівлі людьми та створення сприятливих умов для підвищення їх життєдіяльності. Цільовою групою вторинної профілактики є представники груп ризику потрапляння в ситуації торгівлі людьми;

третинна профілактика спрямована на запобігання повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми особи, яка постраждала від торгівлі людьми. Цільовою групою послуг третинної профілактики є дорослі та діти, які постраждали від торгівлі людьми, та члени їх сімей.

Відповідно до зазначених науковцями видів соціальної профілактики торгівлі людьми спробуємо визначити як здійснювати підготовку майбутніх соціальних працівників до соціальної профілактики торгівлі людьми під час академічних занять та неформальних зустрічей, які форми та методи будуть ефективними.

Особливу увагу зосереджуємо на *первинній соціальній профілактиці торгівлі людьми* (найбільш масова), оскільки містить інформаційний характер. Вона включає в себе надання інформації про явище «торгівлі дітьми», роз'яснення правових норм стосовно поведінки в ситуаціях торгівлі людьми. Такий напрям характеризується зануренням здобувача в освітнє середовище, осмисленням особливостей соціальної роботи із особами, які постраждали від торгівлі людьми, усвідомлення значущості своєї діяльності, прагненням досягти професійного успіху.

Методами первинної соціальної профілактики можуть бути інформування, переконання, навіювання, організація та проведення інформаційних кампаній, формування громадської думки. Це обумовлює застосування таких *методів навчання*, як демонстрації прикладів, бесіди-переконання, екскурсії, спостереження, тренінгові вправи. При цьому *засобами навчання* виступають презентації, відеоматеріали, соціальні мережі,

онлайн курси, засоби масової інформації, теле, відеокommунікації, мережа Інтернет. Уміння організувати первинну соціальну профілактику формує такі якості, як розуміння змісту майбутньої професійної діяльності з протидії торгівлі людьми та спрямованості на оволодіння сучасними методиками роботи соціального працівника.

Вторинна соціальна профілактика торгівлі дітьми є в основному груповою. Націлена на роботу із вразливими групами, передбачає своєчасне виявлення таких осіб і надання їм соціальної підтримки і допомоги у напрямках: формування знань, життєвих умінь і навичок, необхідних для самоідентифікації, ознайомлення з установами та організаціями, які допомагають постраждалим від торгівлі людьми. Для здобувача освіти необхідно створити сприятливе освітнє середовище, яке націлене не лише на оволодіння глибокими фаховими знаннями, але і на набуття практичного досвіду, уміння самостійно трансформувати навчальну інформацію, застосовувати на практиці, тобто для даного виду профілактики характерна взаємодія між викладачем, здобувачем та фахівцями-практиками. Створення практико-орієнтованого середовища під час освітнього процесу сприятиме формуванню професійної адаптивності, міждисциплінарної координації у засвоєнні знань та готовності до швидких дій у нестандартних ситуаціях.

З цією метою використовуються активні та інтерактивні модерації, мозковий штурм, дискусії, кейс-стаді, бесіди, ситуативні вправи, рольові та ділові ігри, проектування, проходження різних видів практики, квести, форум-театр. *Засобами* можуть слугувати відео матеріали, публічні та інформаційні ресурси, обмін досвідом, соціальна реклама. Очікуваним результатом є сформованість фахових компетентностей, систематизація та координація набутих знань, уміння застосовувати накопичений досвід у професійній діяльності.

Третинна соціальна профілактика торгівлі людьми (індивідуальна) направлена на взаємодію із постраждалою особою, на інтегрування її в суспільство, з метою запобігання повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, передбачає виявлення причин та особливостей поведінки які призвели до виникнення проблеми. Для здобувача характеризується втіленням набутих професійних компетентностей, готовністю до тривалої індивідуальної роботи із постраждалою особою, здатністю визначити комплекс соціальних послуг, які необхідні для подолання проблеми, тобто реального застосування теоретичного та практичного досвіду для вирішення виробничих ситуацій, а також упровадження інноваційних технологій.

Під час ознайомлення з цим видом профілактики активно застосовуються такі *форми та методи*, як семінари, тренінги, майстер-класи, кейс-стаді, метод проєктів, диспути, дискусії, виробнича практика, консультації з

викладачами, фахівцями-практиками, які надають підтримку у вирішенні виникаючих проблем через різні ресурси (особисте консультування віч-на-віч, діалоги за допомогою Інтернет-платформ, телефонного і відеозв'язку). Важливо організувати зустрічі із досвідченими практиками, які діляться досвідом, вимогами та особливостями професійної діяльності. Очікуваним результатом є вільне володіння прийомами взаємодії із різними суб'єктами, здатність до вербальної і невербальної комунікації, адекватно оцінювати власний рівень професіоналізму, вміння аналізувати, коригувати свою діяльність та приймати рішення, належна культура спілкування й поведінки.

Заклади освіти, науковці активно залучаються до міжнародної співпраці, яка має різні форми, наприклад: організація та реалізація спільних науково-дослідних проєктів і програм, участь у міжнародних науково-практичних конференціях, семінарах, академічних обмінах, стажуваннях викладачів та здобувачів закордоном, проходження практики в країнах Європи та світу.

Для успішної реалізації освітнього контенту стане буде корисним співробітництво із міжнародними та громадськими організаціями, зокрема з ОБСЄ, ООН, МОП, МОМ, Британська Рада, USAID, ГО «Ла Страда – Україна», ГО «Чистий аркуш». Підготовлена ними науково-методична література, розкриває провідні ідеї протидії торгівлі людьми. Наприклад, Електронний курс від МОМ з протидії торгівлі людьми добре висвітлює заходи у сфері протидії торгівлі людьми, в рамках Програми інформування про торгівлю людьми Громадська спілка "А21 УКРАЇНА" підготовлено матеріали для викладачів щодо протидії торгівлі людьми. Освітні відеоролики «Торгівля людьми: Питання та відповіді», «Торгівля людьми, трудова та сексуальна експлуатація в умовах війни» розроблені Громадською організацією «Ла Страда - Україна». Цікаві форми продемонструвала загальнонаціональна інформаційна кампанія з протидії експлуатації «Тобою скористалися», що була реалізована за підтримки Уряду Японії та Агентства США з міжнародного розвитку (USAID). Саме такі форми та методи забезпечують підготовку майбутнього соціального працівника, який володіє високим рівнем компетентності та здатний надавати соціальні послуги на рівні європейських стандартів.

Висновки. Після дослідження, поставленої нами проблематики, ми можемо зробити такі висновки. Засвоєння здобувачами вищої освіти освітнього компонента «Протидія торгівлі людьми», зокрема розуміння таких понять, як «торгівля людьми», «профілактика», «соціальна профілактика», «соціальна профілактика торгівлі людьми», який є надважливим для підготовки майбутнього соціального працівника до соціальної профілактики торгівлі людьми, дозволив виділити форми, методи та засоби навчання під час академічних та неформальних зустрічей.

Для створення практико-орієнтованого середовища необхідно використовувати інноваційні розвивальні форми, методи та засоби навчання, які матимуть важливе значення у підготовці майбутніх соціальних працівників до здійснення соціальної профілактики торгівлі людьми. Опанування змістом просвітницької та профілактичної роботи з особами, які постраждали від торгівлі людьми, відповідно до первинної, вторинної та третинної соціальної профілактики торгівлі людьми, майбутні соціальні працівники зможуть краще орієнтуватись в наявних проблемах, розглядати їх об'ємно, з різних боків, генерувати та актуалізувати теоретичний та практичний досвід та інтегрувати нове розуміння до розв'язання завдань. Це забезпечить майбутньому соціальному працівнику належну компетентність у здійсненні професійної діяльності надалі.

У перспективі, є розробка шляхів і способів взаємодії ЗВО з міжнародними та громадськими організаціями, що мають великий практичний досвід роботи з постраждалими, координації діяльності та співпраці у сфері профілактики торгівлі людьми шляхом залучення здобувачів вищої освіти до науково-дослідної діяльності (проектів, грантів), до роботи у командах громадських організацій, до акцій з протидії торгівлі людьми за участі волонтерів, до інтенсивної групової взаємодії в інноваційних майстернях (workshop). Саме практичне застосування знань та навичок із різних галузей сприятиме набуттю професійного досвіду роботи з особами, які постраждали від торгівлі людьми і дозволить підвищити конкурентоспроможність при працевлаштуванні.

Література:

1. Щодо запобігання торгівлі людьми в умовах воєнної агресії: Лист МОН від 25.03.2022р. № 1/3663-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-zapobigannya-torgivli-lyudmi-v-umovah-voyennoyi-agresiyi>
2. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / Алексеєнко Т. Ф. та ін. ; за заг. ред. І. Д. Зверєвої. М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Ін-т проблем виховання НАПН України та ін. Київ; Сімферополь : Універсум, 2012. 535 с.
3. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 231 Соціальна робота для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти : Наказ МОН від 24.04.2019 р. № 557. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/231-Sotsial.robota-bakalavr-VO.18.01.pdf>
4. Про затвердження Програми навчання спеціалістів щодо надання допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми : Наказ Міністерства соціальної політики України від 16.08.2013р. № 508. URL: <https://docs.google.com/viewer?embedded=true&url=http://www.msp.gov.ua/files/tl/508.pdf>
5. Про затвердження Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року : Розпорядження Міністерства соціальної політики від 02.06.2023р. № 496-р. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/518844__745552

6. Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20.09.2011р. № 3739-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text>
7. Науково-практичний коментар до статті 149 Кримінального кодексу України від 01.01.2009р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/КК004652>
8. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / за заг. ред. І. Д. Звереві. К.: Центр учбової літератури, 2008. 336 с.
9. Соціальна педагогіка: словник-довідник / за ред. Т. Ф. Алексеєнко. Вінниця: Планер, 2009. 542 с.
10. Інформаційно-просвітницька робота з протидії торгівлі людьми : метод. рекомендації / Н. Гусак, І. Романова. Києво-Могилянська академія, 2011. 159 с.
11. Ковальчук Л. Г. Соціально-педагогічні умови профілактики торгівлі дітьми: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05 / Інститут проблем виховання НАПН України. Київ, 2010.
12. Данильчук Л. О. Теорія і методика соціальної профілактики торгівлі людьми засобами інформаційно-комунікативних технологій : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.05. Хмельницький, Тернопіль, 2018. 417 с.
13. Соціальна профілактика торгівлі людьми : навч.-метод. посіб. / за ред. К. Б. Левченко, І. М. Трубавіної. 2-е вид. Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2007. 352 с

References:

1. Lyst MON vid 25.03.2022r. № 1/3663-22. *Shchodo zapobihannia torhivli liudmy v umovakh voiennoi ahresii [Regarding the prevention of human trafficking in conditions of military aggression]*. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-zapobigannya-torgivli-lyudmi-v-umovah-voenyoi-agresiyi> [in Ukrainian].
2. Aliexsieenko, T. F. (2012). *Entsyklopediia dlia fakhivtsiv sotsialnoi sfery [Encyclopedia for specialists in the social sphere]*. Kyiv, Simferopol : Universum. [in Ukrainian].
3. Nakaz MON vid 24.04.2019 r. № 557. *Pro zatverdzhennia standartu vyshchoi osvity za spetsialnistiu 231 Sotsialna robota dlia pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity [On the approval of the standard of higher education in the specialty 231 Social work for the first (bachelor) level of higher education]*: URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/231-Sotsial.robota-bakalavr-VO.18.01.pdf> [in Ukrainian].
4. Nakaz Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy vid 16.08.2013r. № 508. *Pro zatverdzhennia Prohramy navchannia spetsialistiv shchodo nadannia dopomohy osobam, yaki postrazhdaly vid torhivli liudmy [On the approval of the Training Program for specialists in providing assistance to persons affected by human trafficking]* URL: <https://docs.google.com/viewer?embedded=true&url=http://www.msp.gov.ua/files/tl/508.pdf> [in Ukrainian].
5. Rozporiadzhennia Ministerstva sotsialnoi polityky vid 02.06.2023r. № 496-r. *Pro zatverdzhennia Derzhavnoi tsilovoi sotsialnoi prohramy protydii torhivli liudmy na period do 2025 roku [On the approval of the State targeted social program for combating human trafficking for the period until 2025]*. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/518844___745552 [in Ukrainian].
6. Zakon Ukrainy vid 20.09.2011r. № 3739-VI. *Pro protydiu torhivli liudmy [On combating human trafficking: Law of Ukraine]*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text> [in Ukrainian].
7. Naukovo-praktychnyi komentar do statii 149 Kryminalnogo kodeksu Ukrainy vid 01.01.2009 [Scientific and practical commentary on Article 149 of the Criminal Code of Ukraine]. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/КК004652> [in Ukrainian].

8. Zvierieva, I. D. (2008). *Sotsialna pedahohika: mala entsyklopediia [Social pedagogy: a small encyclopedia]*. Kyiv : Tsentr uchbovoi literatury. [in Ukrainian].
9. Aliksieienko, T. F. (2009). *Sotsialna pedahohika: slovnyk-dovidnyk [Social pedagogy: a reference dictionary]*. Vinnytsia: Planer. [in Ukrainian].
10. Husak, N. & Romanova, I. (2011). *Informatsiino-prosvitnytska robota z protydii torhivli liudmy [Informational and educational work on combating human trafficking]*. Kyievo-Mohylianska akademiia. [in Ukrainian].
11. Kovalchuk, L. H. (2010). *Sotsialno-pedahohichni umovy profilaktyky torhivli ditmy [Socio-pedagogical conditions for the prevention of child trafficking]. Candidate's thesis*. NAPN Ukrainy. Kyiv. [in Ukrainian].
12. Danylchuk, L. O.(2018). *Teoriia i metodyka sotsialnoi profilaktyky torhivli liudmy zasobamy informatsiino-komunikatyvnykh tekhnolohii [Theory and methodology of social prevention of human trafficking by means of information and communication technologies]. Doctor's thesis*. Khmelnytskyi, Ternopil. [in Ukrainian].
13. Levchenko, K. B. & Trubavina, I. M. (2007). *Sotsialna profilaktyka torhivli liudmy [Social prevention of human trafficking]*. Kyiv : TOV «Ahentstvo «Ukraina». [in Ukrainian].